3 - رەتكى ورتالىقتىڭ شينجياڭ قىزمەتى جونىندەگى ٴماجىلىسىنىڭ رۋحىن ۇيرەنەيىك، دايەكتىلەندىرەيىك
جاڭا داۋىردەگى جۇڭگوشا سوتسياليستىك شينجياڭ قۇرۋعا قولعىناسايىق

100 جىلدىق كۇرەس جولىندا جاڭا ساپارعا اتتانايىق

تىزە بۇكپەگەن قايسار ”قىزىل قازىناشى“ ماۋ زىمىن

جەلبىرەگەن قىزىل تۋ

قىزىل ىزدەر ⑦

☐ انار بولات / شينجياڭ گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى جيا چۋنشيا

ماۋ زىمىن
☐ ماتەريال سۋرەت

قالا تۇرعىندارى ٴۇرىمجى قالاسىنداعى ماۋ زىمىننىڭ كونە تۇراعىندا ٴتۇسىندىرۋشىنىڭ ماۋ زىمىن قۇرباننىڭ ىزگى ىستەرى جايلى ٴتۇسىندىرۋىن تىڭداۋدا (3 - ايدىڭ 4 - كۇنى تۇسىرىلگەن).
☐ انار بولات / شينجياڭ گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى شيە لۇڭ تۇسىرگەن

3 - ايدان بەرى ٴۇرىمجى قالاسى مىڭدى جولى 29 - نومىرىندەگى ماۋ زىمىننىڭ كونە تۇراعى توپ - توپ ەكسكۋرسيالاۋشىلاردى قارسى الدى. ەسكى كلاسسيكالىق ستيلدەگى سىحىيۋان اۋلاسىندا بىرنەشە ٴتۇپ ٴزاۋلىم تەرەك سان داۋىلدى باستان وتكەرسە دە، ٴالى كۇنگە جالىندى بەينەمەن قاسقايىپ تۇر. ماۋ زىمىننىڭ كەۋدە مىس ٴمۇسىنى الدىندا كوپتەگەن پارتيا مۇشەلەرى پارتياعا كىرۋ سەرتىن قايتا ەسكە الىپ، كوممۋنيستەردىڭ اۋەلگى ماقساتى مەن بورىشىنا ٴۇڭىلدى.

1938 - جىلى 2 - ايدا ماۋ زىمىن سوۆەت وداعىنا بارىپ ەمدەلۋ جولىندا ديحۋادان (قازىرگى ٴۇرىمجى) وتەردە، شىڭ شىسايدىڭ ۇسىنىسى بويىنشا، پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ بەكىتۋىمەن اتىن جوۋ بين دەپ وزگەرتىپ شينجياڭدا قالىپ قىزمەت ىستەپ، ىلگەرىندى - كەيىندى شينجياڭ ولكەلىك قازىنا مەڭگەرمەسىنىڭ ۋاقىتشا باستىعى، حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسىنىڭ ۋاقىتشا باستىعى قاتارلى مىندەتتەردى وتەيدى. ماۋ زىمىن شينجياڭ قازىناسىن باسقارعان قىسقا عانا بىرنەشە جىلدا، بۇكىل شينجياڭنىڭ قازىنالىق كىرىس - شىعىسى نەگىزىنەن تەڭگەرىلىپ، زات باعاسى تۇراقتانۋعا بەت الىپ، ٴوندىرىس ورنىقتى قاداممەن دامىپ، حالىق تۇرمىسى بەلگىلى دەڭگەيدە جاقسارادى.

قازىنانى رەتتەپ، بانكەلەردى وزگەرتىپ قۇردى

تاريح البومىن اشىپ، 1938 - جىلعى شينجياڭنىڭ بايتاق جەرىنە قايتا كوز سالساق، ەكونوميكانىڭ كۇن سايىن كەتەۋى كەتىپ، قازىنا بىرىنە تارتسا بىرىنە جەتپەي، حالىق بۇقاراسىنىڭ ٴزىل باتپان اۋىرتپالىقتان دىڭكەلەگەنىن كورەمىز.

”سول كەزدە شينجياڭ ەكونوميكاسى كۇيرەۋدىڭ از - اق الدىندا تۇرعان ەدى، شىڭ شىساي تەك توقتاۋسىز اقشا باسىپ شىعارۋمەن عانا جاعدايدى ساقتاۋعا ٴماجبۇر بولدى. 1933 - جىلدان 1938 - جىلعا دەيىنگى قىسقا عانا 5 جىلدا، كەلىسە - كەلمەس تاراتىلعان قاعاز اقشا 3 ميلليون سارىگە جەتىپ (سول كەزدە شينجياڭنىڭ قاعاز اقشاسى ٴسارىنى ولشەم ەتەتىن)، سىرتقى قارىزى زاڭدى اقشامەن 20 ميلليون يۋاننان استى“، - دەدى شينجياڭ قوعامدىق عىلىمدار اكادەمياسى تاريح زەرتتەۋ اكادەمياسىنىڭ تەتە اعا زەرتتەۋشىسى ماي يۇيحۋا. قاعاز اقشانى كەلىسە - كەلمەس تاراتقاندىقتان، اقشا توقتاۋسىز قۇنسىزدانىپ، زات باعاسى شارىقتاپ، 50 ٴسارى كۇمىس بەلەتكە ٴبىر قاپشىق سىرىڭكە تيمەيتىن، ٴبىر جۇمىرتقاعا 500 ٴسارى كۇمىس بەلەت سۇرايتىن جاعدايعا جەتىپ، ٴارقايسى ورگانداعى ۇكىمەت قىزمەتكەرلەرى ايىنا الاتىن ەڭبەكاقى اقشاسىن ات اربامەن ٴنامەسە قول اربامەن تاسىپ، حالىقتىڭ كۇشتى نارازىلىعىن تۋدىرىپ، حالىق كۇيزەلىپ كەتەدى.

ماۋ زىمىن قىزمەتكە كەلگەن سوڭ، اسا كۇشتى توڭكەرىستىك جالىنمەن جانە قازىنا باسقارۋ مول تاجىريبەسىمەن شينجياڭنىڭ قازىنا - فينانس قىزمەتىن جاپپاي رەتكە سالۋعا كۇش سالادى. ”ەكونوميكانى دامىتىپ، كىرىستى ارتتىرىپ، تابىستى مولايتىپ، شىعىندى تەجەپ، شىعىسقا كەپىلدىك ەتىپ، شىعىستى كىرىسكە قاراي ۇيلەرىپ، كىرىس پەن شىعىستى تەڭگەرۋگە تالپىنۋ“ ماۋ زىمىننىڭ شينجياڭ قازىناسىن جالپى بەتتىك رەتكە سالۋداعى قىزمەت باعىتى بولادى.

ماۋ زىمىن الدىمەن قازىنا قۇرىلىمىن قۇرۋعا كىرىسىپ، قازىنا - سالىق كادرلار قوسىنىن جاساقتاپ، ولكەلىك قازىنا مەڭگەرمەسىنىڭ قۇرىلىمدىق شتاتىن رەتكە سالىپ، قازىنا - سالىق باسقارۋ ٴتۇزىمىن قايتا ورناتادى؛ بۇكىل شينجياڭنىڭ ٴارقايسى ايماقتارىندا قازىنا مەكەمەلەرىن، ٴارقايسى اۋداندارىندا سالىق مەكەمەلەرىن قۇرادى؛ ٴار دارەجەلى بانكە قۇرىلىمدارىن رەتكە سالىپ، التىن قورىن قۇرادى. وسىلايشا، ولكەدەن اۋدانعا دەيىن تولىق قازىنا - فينانس قۇرىلىمدارىن ورناتىپ، شينجياڭ قازىنا قىزمەتىنىڭ بىرتىندەپ ارناعا تۇسۋىنە مۇمكىندىك جاسايدى.

ٴۇرىمجى قالاسىنداعى نانمىن مەترو بەكەتىنىڭ ماڭىندا ٴبىر قۇرىلىس بار، جۇرت 1945 - جىلى سالىنعان بۇل عيماراتتى ”ۇلكەن بانكە“ دەپ اتاپ كەتكەن. بۇل جەر كەزىندە شينجياڭ ولكەلىك ساۋدا بانكەسىنىڭ بۇرىنعى ورنى بولاتىن، وندا ماۋ زىمىننىڭ قاجىرلىلىقپەن قىزمەت ىستەگەن بەينەسى قالعان.

1939 - جىلى 1 - ايدىڭ 1 - كۇنى ماۋ زىمىن شينجياڭنىڭ 3 - رەتكى بۇقارا ۋاكىلدەرى جينالىسىنىڭ قاۋلى جوباسى بويىنشا، ولكەلىك بانكەنى ۇكىمەت پەن ساۋداگەرلەر بىرلەسىپ جۇرگىزەتىن ساۋدا بانكەسى ەتىپ وزگەرتىپ قۇرىپ، بۇكىل شينجياڭنىڭ ەكونوميكالىق كۇشىن جۇمىلدىرۋ ارقىلى جاڭا شينجياڭ قۇرۋدى جەدەلدەتەدى. ماۋ زىمىننىڭ باسشىلىعىندا، ٴار ۇلت، ٴار سالا قايراتكەرلەرى بەلسەنە قولداۋ كورسەتىپ، جاپا - تارماعاي جارنا قوسىپ، بانكە كاپيتالى 2 ميلليوننان استام يۋاننان 4 ميلليون يۋانعا كوبەيىپ، فينانستى رەتتەۋ، زات باعاسىن تۇراقتاندىرۋ، حالىق تۇرمىسىن جاقسارتۋ جونىندە بەلسەندى رول اتقارادى.

”قىزىل جۇڭگونىڭ العاشقى مەملەكەتتىك بانكەسىن قۇرۋدان سوۆەتتىك رايوندا ٴبىر تۇتاس اقشا تاراتۋعا، ونان ۇزاق جورىقتا اقشا قوراپ، استىق جيناۋعا، جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىس كەزىندە ەكونوميكانى قامتاماسىز ەتۋگە دەيىن، ماۋ زىمىننىڭ ومىرىندەگى ەڭ ۇلكەن دارىنى مەن توڭكەرىسكە دەگەن ەڭ ۇلكەن ۇلەسى جۇمىسشى - شارۋا ٴۇشىن، قىزىل ارميا ٴۇشىن قازىنا باسقارۋ بولدى. ماۋ زىمىن سول كەزدە پارتيامىز ىشىندە ‘قىزىل قازىناشى، قازىنا باسقارۋ مايتالمانى’ دەيتىن تاماشا اتاققا يە بولعان“، - دەدى ماي يۇيحۋا.

اقشا جۇيەسىن جاڭالاپ، زايوم تاراتتى

ماۋ زىمىن جان - جاقتى تەكسەرۋ - زەرتتەۋ ارقىلى سول كەزدەگى ەكونوميكالىق داعدىنى جەبەۋدىڭ بىردەن - ٴبىر ٴادىسى اقشا جۇيەسىنە رەفورما جۇرگىزىپ، شينجياڭنىڭ بۇرىنعى ٴسارىنى بىرلىك ەتكەن كونە كۇمىس اقشاسىن كۇشىنەن قالدىرىپ، يۋاندى بىرلىك ەتكەن جاڭا اقشانى ٴبىر تۇتاس پايدالانۋ دەپ قارادى. 1939 - جىلى جانە 1940 - جىلى مىندەت وتەگەن 2 جىل ارالىعىندا، ماۋ زىمىن 10 ٴتۇرلى قۇندىعى ٴبىر فىننان 10 يۋانعا دەيىنگى جاڭا ولكە اقشاسىن تاراتتى. بۇل 10 ٴتۇرلى قۇندىعى اقشا سول كەزدەگى شينجياڭنىڭ ەكونوميكالىق قۇرىلىسىنىڭ كولەمى مەن قۇرىلىمىن ٴدال بەينەلەدى.

ماۋ زىمىن كونە تۇراعى كورمە سارايىنىڭ ەكىنشى قاباتىندا شينجياڭ ولكەلىك ساۋدا بانكەسىنىڭ سول كەزدە تاراتقان ٴبىر يۋاندىق جانە بەس يۋاندىق قاعاز اقشاسى قويىلعان. ”كورمە شكافىنداعى ٴبىر يۋاندىق قاعاز اقشا مەن بەس يۋاندىق قاعاز اقشانىڭ بەتىندە ماۋ زىمىن جولداستىڭ ٴوز قولتاڭباسى بار“، - دەدى ماۋ زىمىن كونە تۇراعىنىڭ ٴتۇسىندىرۋشىسى حالينا نۇسقاۋ، - ”ماۋ زىمىننىڭ سول كەزدەگى جاناما اتى جوۋ بين بولاتىن، سوندىقتان كوپشىلىك بۇل قولتاڭبانى اعىلشىن جازۋىنداعى ‘جوۋ بين’ دەپ قارايدى، ٴىس جۇزىندە ‘ماۋ زىمىن’، دەگەن ٴۇش ٴارىپتىڭ تەرىس قاراي جازىلۋى“.

جاڭا اقشانىڭ اقشا قۇنى تۇراقتى، ايىرباس باعاسى ۇيلەسىمدى، پايدالانۋعا قولايلى بولعاندىقتان قىسقا مەرزىم ىشىندە سان الۋان بۇرىنعى ولكە اقشاسىنىڭ، قاشقار اقشاسىنىڭ، مىس جارماقتىڭ جانە كۇمىس جارماقتىڭ ورنىن تەز ارادا باسىپ، بۇكىل ولكەنىڭ اقشا جۇيەسىن بىرلىككە كەلتىرىپ، شينجياڭداعى ٴار ۇلت بۇقاراسىنىڭ قارسى الۋىنا بولەندى. سول كەزدە ”شينجياڭ گازەتىندە“ ”ساۋدا سالاسىنداعى باۋىرلاستاردىڭ جاڭا اقشانى قولداۋ جارناماسى“ جاريالانىپ، جاڭا اقشانىڭ تاراتىلۋىن ”ٴبىزدىڭ شينجياڭنىڭ ەكونوميكا تاريحىندا بۇرىن بولماعان اقشا جۇيەسىن بىرلىككە كەلتىرۋدىڭ جاڭا ٴداۋىرى“ دەپ القادى.

”جاڭا شينجياڭ قۇرۋ“ دەگەن ۇلكەن ارىپتەردىڭ ايشىقتاۋىندا مىنبەدەگى ماۋ زىمىن ارىنداي اتتانىسقا كەلتىرسە، مىنبە استىنداعى ٴار ۇلت بۇقاراسى ورىندىقتا وتىرىپ بار زەيىن - زەردەلەرىمەن تىڭداۋدا. كورىنىس اۋىسىپ، قولدارىنا قاعاز اقشا ۇستاعان سانسىز بۇقارانىڭ ٴماز - مايرام بولا العا ۇمتىلىپ قۇرىلىس زايومىن ساتىپ الىپ جاتقانى كورىندى... ماۋ زىمىن كورمە سارايىنىڭ 2 - قاباتىنداعى كوپ مەديالى جابدىق اينالدىرا قويىپ تۇرعان 2 مينۋتتىق اق - قارا بەينە تاسپادا سول جىلدارى ماۋ زىمىننىڭ قۇرىلىس زايومىن تاراتقان، ٴار ۇلت بۇقاراسىنىڭ بەلسەنە ساتىپ العان كورىنىسى جاندى كورسەتىلگەن. وسى قۇندى تاريحي بەينە ماتەريالى ماۋ زىمىننىڭ كونە تۇراعى ”كورمە سارايىنىڭ اسىلى“، كوپتەگەن كورەرمەندى كوڭىل قويىپ كورۋگە باۋرايدى.

قۇرىلىس قارجىسىن توپتاۋ ٴۇشىن، 1941 - جىلى 1 - ايدا ماۋ زىمىن قۇرىلىس زايومىن تاراتۋدى دارىپتەدى ٴارى باسقارىپ تاراتتى. ول ٴوزى «مىڭگونىڭ 30 - جىلىنداعى شينجياڭ ولكەسىنىڭ قۇرىلىس زايومى ەرەجەسىن» جاسادى، سونداي - اق «شينجياڭ گازەتىنىڭ» قۇرىلىس زايومىن تاراتۋ ارناۋلى سانىنا «بەتاشار» جازىپ، قۇرىلىس زايومىن تاراتۋدىڭ ماڭىزىن ەگجەي - تەگجەيلى باياندادى. دابىرالى ۇگىتتەۋ ارقاسىندا، تيانشان الابىندا زايوم ساتىپ الۋ ورلەۋى جىلدام كوتەرىلىپ، تەز ارادا 6 ميلليون 680 مىڭ يۋاندىق قۇرىلىس زايومى تاراتىلىپ، اۋەلگى جوسپاردان 34% اسىپ، شينجياڭنىڭ ەكونوميكالىق قۇرىلىسىنا پارمەندى قولداۋ كورسەتتى.

بار پەيىلىمەن حالىق ٴۇشىن ىستەگەن رۋحى تيانشاندا اسقاقتادى

1941 - جىلى 8 - ايدا ديحۋا قالاسىنىڭ شىجىعان ىستىق كۇندەرىنىڭ بىرىندە، قالا شەتىندەگى توزىعى جەتكەن قۇتقارۋ ورنىنا حۋنان اكسەنتىندە سويلەيتىن قويۋ قارا قاستى، ۇلكەن كوزدى ورتا جاستاعى ادام كەلدى. ول كورپە - جاستىقتى اقتارىستىرىپ كورىپ، اسحانانى تەكسەرىپ، ىلە - شالا قارتتاردىڭ قولىنان ۇستاي كوزىنە ىستىق جاس الدى... ول تاياۋدا عانا حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسىنىڭ ۋاقىتشا باستىعى بولىپ تاعايىندالعان ماۋ زىمىن ەدى، قالانىڭ ٴىشى - سىرتىن ارالاپ ناقپا - ناق تەكسەرۋ - زەرتتەۋ جۇرگىزىپ جۇرگەن بولاتىن.

پارتيا تاريحى ارحيۆتەرىن اقتارىپ، ماۋ زىمىننىڭ شينجياڭنىڭ بايتاق دالاسىندا قالدىرىپ كەتكەن ىزدەرىن كورگەندە، ماي يۇيحۋانىڭ كوڭىلى قاتتى تولقيدى: ”قازىنا مەڭگەرمەسىنىڭ ۋاقىتشا باستىعىنان حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسىنىڭ ۋاقىتشا باستىعىنا اۋىستىرىلىپ تاعايىندالعان ماۋ زىمىن مەيلى قايسى قىزمەتكە بارسا دا، بارلىعىندا ٴار ۇلت حالقى ٴۇشىن قىزمەت ىستەۋ اۋەلگى ماقساتىنان، بورىشىنان مىزعىماي، شينجياڭداعى ٴار ۇلت بۇقاراسى ٴۇشىن كوپ سالا يگى ٴىس تىندىردى“.

ماۋ زىمىن حالىقتىڭ مۇڭ - مۇقتاجىنا ايرىقشا كوڭىل ٴبولدى، مىندەتكە تاعايىندالعاننان كەيىن قۇتقارۋ ورنىن، شيپاحانانى، ٴدارىحانالاردى دەرەۋ كوزدەن كەشىردى ٴارى حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسىنە باسشىلىق ەتىپ «ٴارقايسى ايماقتاردىڭ، اۋدانداردىڭ قۇتقارۋ ورنىن رەتتەۋ باعدارلاماسىن» جاسادى، بۇكىل شينجياڭدا 26 قۇتقارۋ ورنىن رەتتەپ جانە جاڭادان سالىپ، ٴار ۇلتتان 3000نان استام سۇيەنىشى جوق ادامداردىڭ قايىرشىلىق جانە سەرگەلدەڭدىك ازابىنان قۇتىلىپ، قامسىز، قارنى توق، كيىمى ٴبۇتىن تۇرمىس كەشىرۋىنە مۇمكىندىك جاسادى، ادامدار ٴبىر اۋىزدان ماۋ زىمىندى: ”جوۋ مەڭگەرمە باستىعى، جاقسى!“ دەپ القادى. مۇنان سىرت، ول تاعى شينجياڭ ولكەسىنىڭ رايوندارىندا، قىستاقتارىندا دەموكراتيالىق رەفورما اتقارۋدى ىلگەرىلەتىپ، اۋىل اكىمى، اۋىل ۇلى - شياڭيۋە ٴتۇزىمى سياقتىلاردى كۇشىنەن قالدىرىپ، ۇقىقتى حالىققا قايتاردى.

”ماۋ زىمىن سوۆەت وداعىنا بارىپ اۋرۋىن ەمدەتكەن كەزدە وسى اپپاراتتىڭ ەرەكشە جاقسى ەكەندىگىن، ادام دەنەسىنىڭ بارلىق جەرىن كورە الاتىندىعىن بايقاپ، ٴوز جانىنان اقشا شىعارىپ X ساۋلەلى اپپاراتىن ساتىپ الىپ، سول كەزدەگى ولكەلىك شيپاحاناعا تارتۋ ەتەدى“. ماۋ زىمىننىڭ كونە تۇراعىندا ٴتۇسىندىرۋشى حالينا كورەرمەندەردى X ساۋلەلى اپپارات بولمەسىنىڭ جانىنا باستاپ بارىپ، اسەرلى سەزىممەن بىلاي دەدى: بۇل مادەني مۇرا ماۋ زىمىننىڭ شينجياڭداعى ٴار ۇلت بۇقاراسىن كوكەيدە ساقتاعاندىعىنىڭ، ەمدەۋ - دەنساۋلىق ساقتاۋ شارت - جاعدايىن جاقسارتقاندىعىنىڭ ايعاعى.

1942 - جىلى كۇزدە حالىقارا، ەل ٴىشى جاعدايىنىڭ وزگەرىسىنە ىلەسە، شىڭ شىساي جياڭ جيەشىنى پانا تۇتىپ، شينجياڭدا قىزمەت ىستەپ جاتقان ماۋ زىمىن قاتارلى جۇڭگو كوممۋنيستەرىن ىلگەرىندى - كەيىندى تۇتقىنداپ تۇرمەگە قامادى. جاۋىزدىڭ الداپ - ارباۋى مەن قورقىتۋى، قۋقاي كورسەتۋى مەن شىرعالاۋى الدىندا ماۋ زىمىن اقيقات جولىندا باسىن بايگە تىگىپ، ولىمنەن قورىقپاي، كوممۋنيستەردىڭ ولسە دە باس يمەيتىن دارقاندىعى مەن ادالدىعىن كورسەتتى. 1943 - جىلى 9 - ايدىڭ 27 - كۇنى ماۋ زىمىن جاۋلار جاعىنان جاسىرىن ٴولتىرىلدى، سول جىلى 47 جاستا ەدى.

ماۋ زىمىننىڭ كونە تۇراعىندا سۋرەتتەر، ناقتى زاتتار مەن بەينەجازبانى كورىپ، توڭكەرىستىك ارداگەر قۇرباندارىنىڭ اۋەلگى ماقساتىن جاقىنان تۇسىنگەن 65 جاستاعى ساقا پارتيا مۇشەسى لي ۋنشان ارداگەر قۇربانداردىڭ ”جۇرەك قانىن سارقا جۇمساي وتىرىپ حالىقتى باقىتقا كەنەلتىپ، دارقاندىق، ادالدىعىمەن تيانشانمەن بىرگە ٴومىر كەشىرگەن“ وتباسى - وتان سۇيىسپەنشىلىگىنەن شابىت الدى. ول مىنالاردى ٴبىلدىردى: جالعاستىرۋ — ەڭ جاقسى قۇرمەت ٴبىلدىرۋ، ٴوزىم توڭكەرىستىك ارداگەر قۇربانداردىڭ داڭقتى داستۇرىنە مۇراگەرلىك ەتىپ قانا قويماي، سونداي - اق ۇرپاقتارىمدى دا ارداگەر قۇربانداردىڭ توڭكەرىستىك رۋحى مەن وسكەلەڭ قاسيەتىنەن ۇيرەنىپ جانە ونى ساۋلەلەندىرىپ، جۇڭحۋا ۇلتىنىڭ ۇلى گۇلدەنۋى سىندى جۇڭگو ارمانىن ەرتەرەك جۇزەگە اسىرۋ جولىندا قۇلشىنا كۇرەس جۇرگىزۋگە تاربيەلەيمىن.

دابانچىڭ اعاش دوعاشا كوپىرى:

قىزىل قاتىناس لەنياسىنداعى بەلگى

جەلبىرەگەن قىزىل تۋ

حيكايالار ⑩

☐ انار بولات / شينجياڭ گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى گاۋ ۋا

ٴۇرىمجى قالاسى دابانچىڭ رايونى باياڭحى وزەنىنە ەندەي سالىنعان اعاش دوعاشا كوپىردى جەرگىلىكتى ادامدار ”حۋاچياۋ كوپىرى“ دەپ اتايدى، ول جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىستاعى ”جۇڭگوعا كومەك بەرۋ“ دەگەن ماعىنادا. بۇل كوپىر 1940 - جىلى سالىنىپ كولىك قاتىناعان، كوتەرىلمەلىلىگى 10 تونىنا، جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىس مەزگىلىندە شينجياڭ قىزىل قاتىناس لەنياسىنداعى ماڭىزدى بەلگى.

جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىس باستالعان سوڭ، شينجياڭنىڭ ايرىقشا جاعرافيالىق ورنى سول كوپىردى حالىقارالىڭ جۇڭگوعا كومەك بەرگەن زاتتىق ماتەريالىن تاسىمالداۋداعى ماڭىزدى قاتىناس لەنياسىنا اينالدىردى. سول جىلدارى سوۆەت وداعىنىڭ جۇڭگوعا كومەككە بەرگەن زاتتىق ماتەريالدارى تاس جول تاسىمال لەنياسىمەن كەلەتىن، سوۆەت وداعىنىڭ الماتىسىن تاسىمالداۋ پۇنكتى ەتىپ، شينجياڭ قورعاس شەكارا وتكەلىنەن شەكارا ىشىنە كىرىپ، ىلە، ديحۋا (قازىرگى ٴۇرىمجى)، تۇرپان، قۇمىل سياقتى جەرلەر ارقىلى شينجياڭنان شىعىپ، ودان حىشي ٴدالىزى ارقىلى لانجوۋعا جەتەدى. شينجياڭ ىشىندەگى تاسىمال لەنياسىنىڭ ۇزىندىعى 1500 كيلومەتردەن استامعا جەتەدى، دابانچىڭ اعاش دوعاشا كوپىرى ٴۇرىمجى مەن تۇرپان اراسىنداعى، ٴسوزسىز، باسىپ وتەتىن جەر.

1937 - جىلى 10 - ايدا 8 - ارميانىڭ شينجياڭداعى ٴىس باسقارماسى قۇرىلدى، ونىڭ ماڭىزدى مىندەتتەرىنىڭ ٴبىرى حالىقارالىق قاتىناس لەنياسىنىڭ ىركىلىسسىزدىگىن قورعاۋ. 1938 - جىلى 2 - ايدا شىڭ شىسايدىڭ تالابى بويىنشا، پارتيا ورتالىق كوميتەتى ”جاڭا اسكەرلەر لاگەرىنەن“ ٴبىر توپ كادر اۋىستىرىپ، حالىق بۇقاراسىن جول جوندەۋگە، جولدى قورعاۋعا ۇيىمداستىرىپ، جۇڭگونىڭ جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىسىنا حالىقارالىڭ كومەككە بەرگەن زاتتىق ماتەريالدارى تاسىلاتىن تاسىمال لەنياسىنىڭ ىركىلىسسىز بولۋىنا شىنايى كەپىلدىك ەتتى. جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسى ورتالىق كوميتەتىنىڭ شينجياڭدا تۇراتىن ۋاكىلى چەن تانچيۋ پارتيا ورتالىق كوميتەتىنە قىزمەتتەن باياندام جاساعان كەزدە دە بىلاي دەدى: ”وسى قاتىناس لەنياسىنىڭ ىركىلىسسىزدىگىنە كەپىلدىك ەتۋ پارتيامىزدىڭ شينجياڭداعى قىزمەتىنىڭ ماڭىزدى مىندەتى“.

1500 كيلومەتردەن استام جول بۇگىنگى تاڭدا دا ۇزاق جول. مەملەكەتكە حاۋىپ - قاتەر تونگەن كەزدە، جۇڭگو كوممۋنيستەرىنىڭ جەتەكشىلىك ەتۋىندە، شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالىق بۇقاراسى كوتەرىلىپ، ارقالاپ ٴجۇرىپ، اسقار تاۋ، بيىك قۇز، تەرەڭ شاتقالداردىڭ اراسىنان قورعاستان شيڭشيڭشياعا دەيىنگى جولدى سالدى.

”اسقار تاۋدان تايسالماي، شەكسىز ٴشول دالادان جاسقانباي، بوران - شاشىندى ەلەمەي، شينجياڭنىڭ قۇرىلىسى ٴۇشىن كوپشىلىك بىرگە كۇش شىعاردى“. 1939 - جىلى 5 - ايدا باسپادان شىققان «شينجياڭ گازەتىندە» «جول سالۋ ٴانى» جاريالاندى. اۋتورى كوممۋنيستىك پارتيا مۇشەسى شىن يانبيڭ، ياعني ماۋ دۇن مىرزا. وسى ٴان ٴماتىنىن وقىپ وتىرىپ، سول كەزدە شينجياڭداعى ٴار ۇلت بۇقاراسى ٴان ايتىپ، قايراتتانىپ، بىرگە قۇرىلىس جۇرگىزىپ، وسى قىزىل قاتىناس لەنياسىن قورعاعان كورىنىس بەينە كوز الدىڭىزعا كەلگەندەي بولادى.

جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىس مەزگىلىندە وسى حالىقارالىق قاتىناس لەنياسى جولىمەن ٴونىمدى اينالىستى ساقتاپ، جۇڭگونىڭ جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىسىنا كومەككە بەرگەن زاتتىق ماتەريالداردى الدىڭعى شەپكە ۇزدىكسىز تاسىپ جەتكىزدى. سول ٴبىر ايرىقشا جىلداردا دابانچىڭ اعاش دوعاشا كوپىرىنەن ارمياعا قاجەتتى قانشالاعان زاتتىق ماتەريالدىڭ وتكەنىن ەسەپتەۋ قيىن. قازىر بۇل كوپىردەن الدەقاشان كولىك قاتىنامايتىن بولعان، الايدا سول تاريح ٴوز قاسيەتىن جوعالتقان جوق. دابانچىڭ اعاش دوعاشا كوپىرى قىزىل قاتىناس لەنياسىنداعى بەلگىلەر بولۋمەن بىرگە، تاريحپەن ٴتىل تابىساتىن كوپىر سىپاتتى، بىزگە جاپون شاپقىنشىلارىنا قارسى سوعىستىڭ قايىسپاس قايسار تاريحىن قايتالاي ۇعىندىرىپ، تاريحتى ۇمىتپاي، قازىرگى تۇرمىستى قاستەرلەپ، ەرلىكپەن العا ىلگەرىلەۋدى ەسكەرتۋدە.

(اۋتونوميالى رايوندىق پارتكوم پارتيا تاريحى جانە حۇجات زەرتتەۋ ورنى، اۋتونوميالى رايوندىق قوعامدىق عىلىمدار سالاسى بىرلەستىگى بىرلەسىپ دايىنداعان)

جايمالاپ ٴدىبىس مازمۇنىن ەستىڭىزدەر